

Đề bài

Anh chị hãy phân tích nét
đặc sắc nghệ thuật trong
truyện ngắn

*Những đứa con
trong gia đình*

của nhà văn Nguyễn Thi.

Bài làm

Những đứa con trong gia đình là một trong những thiên truyện ngắn xuất sắc và tiêu biểu nhất của Nguyễn Thi.

Chỗ đặc sắc của thiên truyện là ở đâu? Trước hết phải nói tới nghệ thuật kể chuyện (hay trần thuật) độc đáo, linh hoạt của nhà văn Nguyễn Thi.

Tác phẩm kể chuyện một gia đình cách mạng, mọi thành viên đều là chiến sĩ diệt Mỹ kiên cường. Thù nhà nợ nước thống nhất làm một. Tình gia đình và tình cách mạng hòa lẫn vào nhau: ba má Việt gặp nhau và lấy nhau vì cùng cảm sùng giết giặc. Họ đều ngã xuống trong chiến đấu. Những đứa con của họ (Việt và Chiến) gắn bó với nhau trong tình ruột thịt và trong niềm tự hào về truyền thống cách mạng của gia đình. Người mẹ nuôi con lớn để rửa thù cho cha. Những đứa con giành nhau nhập ngũ để trả thù cho ba má. Một câu chuyện như thế tuy cảm động nhưng khá nặng nề, dễ đơn điệu và trùng lặp, nếu không sáng tạo ra một cách trần thuật độc đáo, linh hoạt.

Tác giả đã chọn lối trần thuật theo quan điểm của nhân vật, ấy là một chú lính trẻ tên Việt. Chú giải phóng quân này bị thương và lạc đồng đội, một mình nằm lại giữa chiến trường sau một trận ác chiến còn để lại khói lửa mịt mù và xác người ngổn ngang. Chú nhớ đồng đội, nhớ chị, nhớ chú Năm, nhớ những ngày ba má còn sống, nhớ những buổi bắn chim, câu cá, bắt ếch, nhớ ngày cùng chị nhập ngũ lên đường... Câu chuyện được kể qua dòng hồi ức của chú khi đứt khi nối bởi vì chú nhiều lần ngất đi tỉnh lại. Câu chuyện vì thế không diễn ra theo trật tự thời gian, không gian tự nhiên mà theo lôgic chủ quan của tâm trí nhân vật hết sức biến hóa. Các sự việc, các nhân vật trong một gia đình, qua tâm sự của chú, hiện lên với một màu sắc tình cảm đậm đà và đầy hấp dẫn. Chuyện kể đến đâu thì tính cách nhân vật và người kể chuyện cũng hiện ra đến đấy một cách sinh động và đậm nét.

Đây là một thủ pháp nghệ thuật nhưng không phải ai cũng sử dụng được thành công. Phải am hiểu sâu sắc tâm lí nhân vật... phải nhập vai nhân vật và nói được đúng giọng nói của nhân vật... Đây là sở trường và tài năng độc đáo của Nguyễn Thi, nhà văn của người nông dân của vùng đồng bằng Nam Bộ.

Bên cạnh nghệ thuật kể chuyện độc đáo vừa phân tích trên đây, ở truyện ngắn này Nguyễn Thi còn xây dựng được những tính cách nhân vật phong phú, hấp dẫn.

Qua dòng hồi tưởng của Việt, một Đứa con trong gia đình cách mạng, người ta thấy hiện lên các nhân vật: ba má Việt, chú Năm, chị Chiến và Việt. Rất dễ dàng cả năm nhân vật đều cùng chung một bản chất, xét về phương diện phẩm chất cách mạng, giàu tình nghi yêu nước, căm thù giặc, thủy chung và tự hào về truyền thống cách mạng của gia đình.

Ngoài ra, ở những nhân vật chính diện của Nguyễn Thi thường có một tính chất chung này gọi là chất Út Tịch. Ấy là cái tinh thần kiên cường gan góc, căm thù ngàn ngút, say mê chiến đấu, dường như sinh ra là để căm sùng giết giặc.

Tuy nhiên mỗi người lại có một gương mặt riêng, một cá tính khác nhau. Chỗ đặc sắc của nghệ thuật khắc họa các hình tượng nhân vật của Nguyễn Thi là ở đó. Đáng chú ý hơn cả là hai nhân vật: Chiến và Việt.

Chiến là một cô gái mới lớn, tính khí còn rất trẻ con: tranh công bắt ếch, tranh công bắn tàu giặc với em v.v... Ngay trước khi nhập ngũ để trở thành một nữ giải phóng quân, vẫn giành nhau với em để đi bộ đội trước. Nhưng khác với đứa em trai, cô có thể ngồi lì suốt một buổi chiều để đánh vắn cuốn sổ ghi công gia đình của chú Năm – đây là cái chất gan lì có thừa hưởng từ mẹ. Ba má cô mất cả, cô là chị nên sớm biết nhường nhịn em, sớm biết tính toán lo liệu việc nhà. Điều này thể hiện rõ trong giờ phút cùng em lên đường đánh giặc để trả thù cho ba má. Không phải ngẫu nhiên mà Việt thấy chị nghĩ ngợi, nói năng nghe in như má vậy, còn chú Năm thì thực sự thán phục: Khôn, việc nhà nó thu được gọn thì việc nước nó mở được rộng, gọn bề gia thất, đặng bề nước non.

Ngoài ra ở nhân vật này có một cái gì đó rất khó diễn tả, nó là cái chất trẻ trung và cái duyên dáng của một cô thiếu nữ, thể hiện ở cái cử chỉ bịt miệng cười khi thấy chú Năm cất tiếng hò, ở nét lông mày cau lại, kéo chặn hờ ngang miêng, cặm cụi ngồi đánh vắn cuốn sổ của chú Năm, ở cái tiếng hứ một cái cóc khi cậu em bảo mình nói năng hết như má vậy v.v...

Việt thì tỏ ra là một cậu con trai của đồng quê, tính hiếu động (suốt ngày lang thang bắn chim, câu ca, bắt ếch, lúc nào cũng có cái ná thun trong người, kể cả khi đi bộ đội...), hiếu thắng (bắt ếch, đánh tàu giặc, ghi tên nhập ngũ bao giờ cũng giành phần hơn). Là con trai, là em (quen được chiều chuộng) nên mọi việc đều ỷ lại cho chị, cho chú; chỉ kém chị một tuổi, trẻ con hơn nhiều và vô tâm vô tính chẳng biết lo nghĩ gì, kể cả ngày nhập ngũ... Là con trai, Việt thường che giấu tình cảm ụy mị, nhưng bản chất lại rất giàu tình cảm. Năm ở chiến trường, chú nhớ má, nhớ chú Năm, chị Chiến, thằng Út, nhớ anh em đồng đội. Chú ước gì bây giờ lại được gặp má. Phải, ví như lúc má đang bơi xuống, má sẽ ghé lại, xoa đầu Việt, đánh thức Việt dậy, rồi lấy xoong cơm đi là đồng về để ở dưới xoong lên cho Việt ăn... Chú nhớ chị và thấy thương chị vô cùng, tuy vẫn giành phần hơn với chị. Ở đơn vị, chú giấu biệt chị đi vì sợ lộ ra họ sẽ lấy mất chị v.v...

Cách thể hiện tình cảm đích đáng nhất ở Việt là đánh giặc. Đây là cách thương má, thương ba, thương chị, thương chú Năm của Việt cho nên khi đồng đội tìm thấy Việt nằm ngất ở chiến trường, ngón tay chú vẫn đặt trên cò súng và một viên đạn đã lên nòng sẵn sàng bắn vào quân giặc...

Ngoài nghệ thuật kể chuyện, ngoài thành công trong xây dựng nhân vật, Những đứa con trong gia đình còn có những đoạn văn tuyệt hay. Ấy là đoạn Việt nhớ lại ngày chị em Việt ghi tên tòng quân và chuẩn bị lên đường.

Đêm ấy hai chị em trò chuyện với nhau, thu xếp chuyện nhà cửa, chuyện gửi lại chú Năm bàn thờ má và thằng Út, chuyện hứa hẹn khuyên nhủ nhau... Chị Chiến bỗng ăn nói nghiêm trang, xưng chị em (chứ không mày tao như mọi khi), bàn bạc, dặn dò em y hệt như giọng của mẹ xưa. Còn Việt thì vẫn rất trẻ con, mặc chị lo toan tất cả. Nhưng chú nhớ má vô cùng và tưởng như má cũng trở về để ngó coi chị em Việt tính chuyện nhà cửa như thế nào trước lúc lên đường. Đây là đoạn đối thoại rất sinh động, vui và cảm động.

Sáng hôm sau, trước lúc lên đường, chị em Việt khiêng bàn thờ má sang gửi bên nhà chú Năm. Nghe tiếng chân chị lịch bạch phía sau Việt thấy thương chị vô cùng. Mỗi cảm thù trĩu nặng trên vai như một trọng lượng cụ thể. Đây cũng là một đoạn văn có thể làm rơi nước mắt:

Chị Chiến ra đứng giữa sân, kéo cái khăn trên cổ xuống, cũng xắn tay áo để lộ hai bắp tay tròn vo sạm đỏ màu cháy nắng, rồi dang cả thân người to và chắc nịch của mình nhấc bổng một đầu bàn thờ má lên. Việt ghé vào một đầu. Nào, đưa má sang ở tạm nhà chú; chúng con đi đánh giặc trả thù cho ba má, đến chừng nào nước nhà độc lập con lại đưa má về. Việt khiêng trước, chị Chiến khiêng bạch bạch phía sau. Nghe tiếng chân chị, Việt thấy thương chị lạ. Lần đầu tiên Việt mới thấy lòng mình rõ như thế. Còn mối thù thằng Mỹ thì có thể sờ thấy được, vì nó đang đè nặng ở trên vai.